

Joc motor tradicional: estudi taxonòmic i comparatiu I

Jaume Bantulà i Janot

(Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i l'Esport. Blanquerna. Universitat Ramon Llull. Grup de Recerca en Innovació, Esport i Societat – GRIES)

Aquesta recerca de caràcter culturalista i comparatiu té per objecte aprofundir en el coneixement de l'univers lúdic, entenent que d'una banda el joc constitueix un universal cultural, i d'altra banda que el joc tradicional brinda moltes possibilitats com a producte cultural i generador de cultures.

L'estudi emmarcat dintre dels plantejaments de la pedagogia intercultural (Vallespir, 1999; Jordán, 2001; Sipán, 2001; Lleixà, 2002; Garreta, 2003; Essomba, 2003) posa de relleu el paper que el joc tradicional fa en l'acció cultural de les societats humanes i en destaca sobretot la importància com a instrument de sensibilització intercultural, pel fet de considerar-lo un bon mediador en el diàleg de les cultures. A través del joc, es fa possible afavorir el coneixement mutu per promoure actituds d'acostament i intercanvi que vagin més enllà de la simple coexistència. La recuperació i difusió del joc tradicional ha de contribuir a la construcció d'una societat democràtica en la qual es valori de manera positiva la diversitat cultural com a forma d'enriquiment (Bantulà i Mora, 2003). I això pren notable interès en un context pluricultural com l'actual en què resulta imprescindible abandonar posicions etnocentristes.

L'objecte d'estudi se centra en el joc motor tradicional, abordat des d'una perspectiva taxonòmica. En la primera

part, que constitueix el marc teòric, es procedeix per un costat, a fer una exhaustiva revisió de la literatura que hi ha sobre el tema, amb l'examen de més de cent cinquanta classificacions i, per l'altre, a formular una nova proposta taxonòmica, el model COMET, fonamentada, de manera general, en el paradigma sistemicoestructural (Bertalanffy, 1976; Sausurre, 1977; Lévi-Strauss, 1992;) i, de manera més particular, en el paradigma praxiològic (Parlebas, 1986, 2001; Olaso, 1993; Lavega, 1995; Etxebeste, 2001). La praxi lúdica es constitueix com un sistema en el qual diversos elements s'articulen entre si. Per tal de conèixer l'estructura del sistema convé identificar i mesurar les relacions sistèmiques, és a dir, determinar les interrelacions entre les parts o components del sistema.

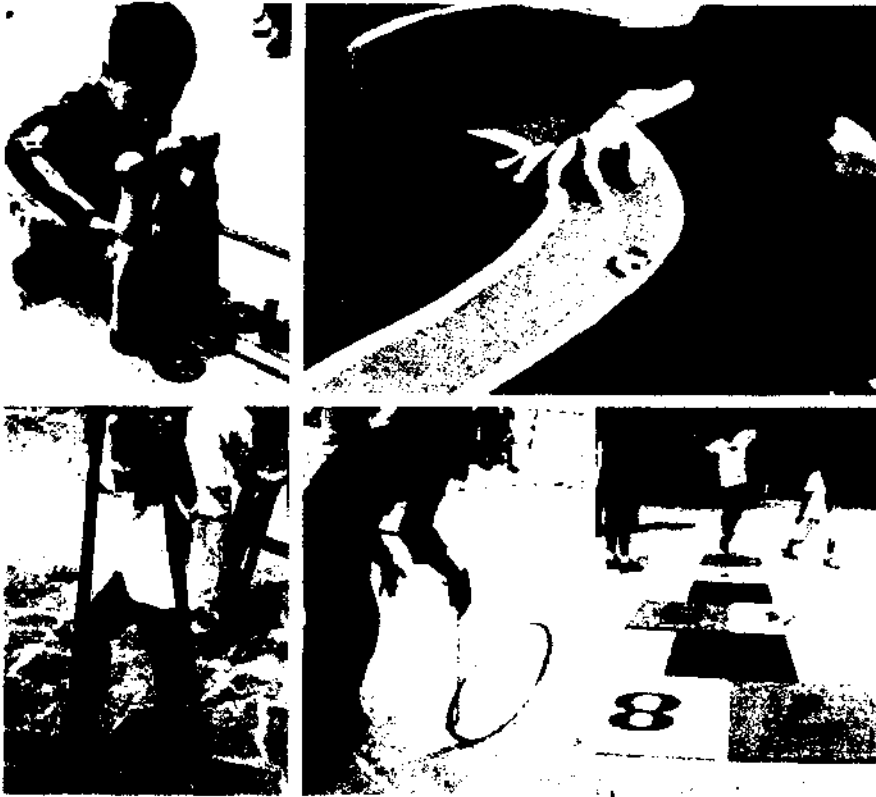
L'estudi parteix de les primeres enumeracions que es formalitzaren entorn al joc durant el segle XVI. Avança atent a les distintes contribucions formulades en segles posteriors, remarcant que fou entre la segona i la tercera dècades del segle XX quan es posà fi als intents d'establir una teoria explicativa global sobre la seva naturalesa. Es tanca donant a conèixer el joc des de diferents perspectives disciplinàries, emfatitzant sobretot un ampli ventall de classificacions que, des de la psicologia, l'antropologia, la història, la sociologia, la filosofia, la

pedagogia i l'educació física, han pretès catalogar diferents aspectes relacionats amb l'univers lúdic.

La proposta taxonòmica COMET, paraula creada a partir de les inicials dels cinc elements o variables que es consideren presents en la lògica interna del joc (companys, opositors, material, espai i temps), contempla mitjançant una classificació en forma d'arbre exponencial la creació de 32 categories. Aquesta proposta taxonòmica de caire estructural, però, facilita no únicament la classificació de les diverses manifestacions lúdiques que pretengui categoritzar, sinó que a més a més permet, com a valor afegit, fer una rigorosa anàlisi de cadascuna de les variables. L'anàlisi pot ésser encara més detallada si es tenen en compte diverses dimensions per a cada variable.

En la segona part de la tesi, es porta a terme l'aplicació de la proposta taxonòmica, recorrent a la metodologia comparativa per identificar les divergències i convergències que es produeixen entre cinc catàlegs de jocs, que han estat elaborats pel registre de cinc-centes quaranta-sis manifestacions lúdiques localitzades a Catalunya, Colòmbia, el Marroc, Perú i la República Dominicana, amb la finalitat de reconèixer quins poden ésser els trets lúdics transculturals.

La mostra guarda una estreta relació amb el fenomen recent que representa la incorporació d'alumnes estrangers en el sistema educatiu de Catalunya (Montón, 2003; Ochaita i Espinosa, 2003). En la discussió dels resultats s'evidencien multitud de coincidències en les maneres com operen les estructures internes del joc en cadascun dels cinc catàlegs. L'ús del mètode de les diferències entre proporcions per determinar si hi ha diferències estadísticament significatives entre elles, posa en relleu que les diferències no són gaire notòries i evidencien l'existència d'un perfil lúdic comú.

Els resultats de la investigació apunten cap a l'existència d'un isomorfisme lúdic que assenyala la presència d'un camp existencial lúdic anàleg, de naturalesa transversal, que va més enllà de tota cronologia o de tota situació en l'espai.

En la recerca no s'ha entrat en cap moment a esbrinar el perquè d'aquestes concordances i disparitats. Òbviament saber-ne els motius ha de resultar molt enriquidor per a la comprensió del joc motor tradicional; potser resulti més profitós inicialment per a futurs estudis, però, aplicar la proposta taxonòmica a altres cultures lúdiques i introduir un major nombre de catàlegs de jocs, a fi i efecte de fixar si el patrimoni lúdic de la humanitat presenta per damunt de la multiculturalitat una essència transcultural.

1. Aquest article és un resum de la tesi doctoral *Joc motor tradicional: estudi taxonòmic i comparatiu*, el director de la qual va ser el doctor Conrad Vilanou i Torrano. Va ser llegida, el passat 2 de juny a la Universitat de Barcelona, davant del tribunal presidit pel doctor Jaume Trilla i Bernet.

Bibliografia

BANTULÀ, J.; MORA, J. M. *Juegos multiculturales. 225 juegos tradicionales para un mundo global*. Barcelona: Paidotribo, 2003.

BERTALANFFY VON, L. *Teoría General de los Sistemas*. Mèxic: FCE, 1976.

ESSOMBA, M. A. [et al.] *Construir la escuela intercultural: reflexiones y propuestas para trabajar la diversidad étnica y cultural*. Barcelona: Graó, 2003.

ETXEBESTE, M. J. *Les jeux sportifs, éléments de la socialisation traditionnelle des enfants du Pays Basque*. Tesi doctoral. Universitat Paris V. Sorbonne. Director Pierre Parlebas, 2001.

GARRETA, J. *El espejismo intercultural: la escuela de Cataluña ante la diversidad cultural*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2003.

JORDAN, J. (coord.) *L'educació intercultural, una resposta a temps*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, 2001.

LAVEGA, P. *Del joc a l'esport. Estudi de les bitlles en el Pla d'Urgell (Lleida)*. Tesi doctoral. Barcelona. Universitat de Barcelona. Director Francisco Lagardera, 1995.

LÉVI-STRAUSS, C. *Antropología estructural*. Barcelona: Paidós, 1992.

LLEIXÀ, T. (coord.) *Multiculturalismo y Educación Física*. Barcelona: Paidotribo, 2002.

MONTÓN, M. J. *La integració de l'alumnat immigrant al centre escolar. Orientacions, propostes i experiències*. Barcelona: Graó, 2003.

OCHAÏTA, E.; ESPINOSA, A. *La Escolarización del alumnado de origen inmigrante en España: análisis descriptivo y estudio empírico*. 2 vol. Informe del Defensor del Pueblo, 2003 [en línia] accessible a www.defensordelpueblo.es (consultada 28.05.03).

OLASO, S. *El joc de pilota en la comunidad valenciana*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Director José M. Boquera, 1993.

PARLEBAS, P. *Elementos de Sociología del Deporte*. Málaga: Unisport, 1986.

PARLEBAS, P. *Juegos, Deporte y Sociedad. Léxico de praxiología matriz*. Barcelona: Paidotribo, 2001.

SAUSSURE, F. DE. *Curso de lingüística general*. Buenos Aires: Losada, 1977.

SIPÁN, A. (coord.) *Educación para la diversidad en el siglo XXI*. Zaragoza: Mira, 2001.

VALLESPIR, J. "Interculturalismo e identidad cultural". *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, núm. 36, p. 49.